

64. évfolyam: PINTÉR ISTVÁN

64. évfolyam IDEJE: 1975.

TART.: NÉPI DÁTÉIKOK

17 lap

FÖLDRAJZI MŰTÁRÓ: POGÁNYSZENTPÉTEREK

SZAKMŰTÁRÓ: XXV

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ÁTVEZETVE AZ EGYSEGES LTK. 3527-es TÉTELE AROL

3527

Néprajz-tételek

51. ill. 1975

írta: PINTÉR ISTVÁN

NÉPI JÁTÉKOK

Adatközlők: 1./ Mitny ek Mihály

Egyeben, begyedem
Ty ukválláról szól a rigó,
Rigonyáról cénára,
Cénáról cinegére,
Gucc ki madár a mesőre,
Gucc ki, akassz ki,
Hadd szárnyaljon odaki.

Körbeálltak, és a fenti vers szövegét mondták, egy fiu vagy leány a körön kívül szaladt körbe, az is mondta a verset, amikor a vers utolsó sorához ért, "Hadd szárnyaljon odaki" - egyiknek a körben lévők közül a vállára ütött, az szaladt tovább körbe, ő meg beállt a körbe.

2./ Novák Imréné

Leülős

Egy et tejott a fürjecske,
Fur-fur ründömre,
Ráró rekettye,
Ripityom, róssán gyere be,
Az ölembe üljél be,

Körbeültek, egy a kör közepén ült, énekelték a fenti dalt., ének közben a körben ülő rámutatott az egyikre, a körben ülők közül, az odament és beleült az ölébe, tovább énekelték.

Kis idő múlva aki először ült a körben, beült a körben üresen maradt helyére, aki az ő ölében ült, elfoglalta az ő helyét. Az aki az ölében ült, az meg elfoglalta az ő helyét a kör közepén.

Ha legény ült a körben, arra a leányra mutatott, aki neki tetszett. Ha pedig leány ült, akkor arra a legényre, mutatott, aki neki tetszett.

Az ilyen játékból nem hiányoztak azok a legények, lányok, akik mégcsak kerülgették egymást, vonzódtak egymáshoz.

2./ Molnár Imréné

Hidas mester /felelgetős játék/

Itthon vagy-e hidasmester,
 Itthon vagyok, csak most jöttem,
 Eressz át a hidadon,
 Nem eresztelek át,
 Mert nem tudom, ki népei vagytok,
 Leggyel László jó királyáék,
 Az is nekünk ellenségünk,
 Miféle ellenségtek,
 Egyszer erre jártatok, eltörtétek a hidam lábát,
 Megcsináljuk fából,
 Nem kell nekünk fa,
 Megcsináljuk vasból,
 Nem kell nekünk vas,
 Megcsináljuk ezüstből,

Nem kell nekünk ezüst,
Megcsináljuk aranyból,
Akkor átmehettek rajta.

~~XX azdázás XX / felelgető XX játék /~~

Felálltak sorba, kettes sorba egymás mögé, az első volt a kérdező. Két fiu vagy leány állt a sorral szemben, egymást kezét fogva, kezüket leeresztve tartották, ők képezték a hidat. Az egyik mondta a hidasmester szövegét, a kettes sor elején álló a jövevények szövegét.

Amikor megegyeztek, az a sor megindult, amelyiknek az elején a k érdező volt.

Átmehettek a hid alatt. A hidat képező két fiu vagy leány egymás kezét fogva, kezüket magasra ~~mind~~ emelték, a sorbanállók egyenként átbujtak a hid alatt, közben énekeltek.

Bujj, bujj zöldág, zöld levelecske,
Nyitva van az arany kapu,
Csak bujzatok átu,
Nyisd ki rózsám kapudat, kapudat,
Hadd kerüljem váradat, váradat,

Szita szita péntök,
Szerelöm csütörtök,
Zab szerda.

Amikor a Zab szerdához értek, a két hidat képező
gyerek kezüket lecsapták, aki éppen a hid alatt
volt, az kiesett a játékból.

Amikor az egyik sor elfogyott, utána megindult
a másik sor. A bujj bujj zöldág, zöld levelecske,
sortól ismételve a dalt játszották tovább a játé-
kot.

1./ Mitnyek Mihályné

Lityázás

Fölállva két sorban egymás mellé, fiuk, lányok idő-
sebbek vegyesen, A litya szemben állt a két sorban
felálló játékosokkal. A sorok végéről ~~indult~~ a leg-
utolsó pár. Gyors futással a litya ~~mögött~~ kellett
elhaladniuk, persze amikor elhaladtak a litya mögött,
az megfordult és utánuk eredt. ~~Amelyiket~~ megfogta, az
lett a litya, ő meg a párjával beállt a sor elejére.

A litya mindaddig litya volt, amig ~~vlaakit~~ meg nem tu-
dott ~~gogni~~.

Gazdázás /felelgetős játék/

Barikáim, barikáim, gyertek haza,
 Nem merünk,
 Mitől féltek,
 Farkastól,
 Hol a farkas?
 Bokorban,
 Mit csinál?
 Mosdik,
 Mivel törölközik?
 Kiscica farkával.

Két csoportban helyezkedtek el, a gazda 25-30 m-re állt és amikor a szöveg utolsó sora elhangzott, akkor mindkét csoport futva indult a gazdához, az lett a győztes, aki előbb a gazdához ért.

3./ Nádas Imréné

Mit kerülöd, mit fordulod az nén házam tájékát?

Mit kerülöd, mit fordulod az én házam tájékát?
 Lányodnak képbe, szépibe,
 Javát válogatom,
 Nincs nékem, nincs nékem,
 Szép eladó lányom,
 De te asszony, ne tagad, ne tagadd,
 Mert hiszen jól láttam,
 Piros pünkösdi napján piros almát árult,
 Vettem is belőle,

Most is van a zsebemben,
 Ma jövünk, holnap jövünk,
 Hat kocsival, hat lóval,
 Mind a hat ló fehér lesz,
 Zild ág, zöld ág,
 Ez lesz a mi menyenk.

Egy másik változata:

Legény: kerülöm, kerülöm Szent Ilona házát,
 Menyecske: mért kerülöd, mért kerülöd az én házam
 táját,

Legény: Szép lányodat kéretem,
 Menyecske: Nincs nékem szép lányom,

Legény: Ne haragudj láttam, Bécs ben piros almát
 árutl, vettem is belőle, ettem is belőle,
 Csutája maradt a zsebemben.

A két változat közül az előbbi szebb, az is ugyanilyen
 sorrendben felelgetős.

Körbe álltak, a menyecske a kör közepén állt, a le-
 gény a körön kívül ment körbe. A párbeszéd közben ki-
 nézte a párját, amikor a versszak utolsó sorához ért,
 akit kinézett, a mellette állónak ráütött a hátára, az
 kiépett sorból, a körben járó legény belépett a helyé-
 re.

Akinek a hátára ütött, az kiállt a sorból és az ment tovább körbe.

A kerülöm, kerülöm Szent Ilona házát, ezt a játékot lityálás után szokták játszani.

4./ Novák József:

Megy a labda vándorútra

Megy a labda vándorútra,
Egyik kézből a másikba,
Aki tudja, meg ne mondja,
Merre van a labda utja,

Körbe leültek, a lábak alatt adták át egymásnak a labdát, A kereső a kör közepén állt, valamelyikre rámutatott, akire rámutatott, annak a kezét fel kellett tartani, és ha nála volt a labda, ő lett a kereső, ha nem őnála volt a labda, addig folytatták a játékot, amíg a kereső el nem találta a labda utját. Közben énekelték a fenti dalt.

Pünkösdi játék 1./ Mitnyek Mihályné

Pünkösöd reggel elvittek bennünket a buzába,
Bele kellett menni a buzába és a harmattal
meg kellett mosakodni, azért, hogy olyan
pirosak legyünk, mint a pünkösdi rózsa.

Reggel fölöltöztünk tiszta szép ruhába,
és utánna elmentünk amisére.

10-12-en összeálltunk, lányok, fiuk vegyesen,
Elfeleztük a létszámot, fele az utca egyik
oldalán ment, fele az utca másik oldalán ment.
Volt köztünk egy leány, akinek a fején papitérből
és más virágokból font koszoru volt.

Ez volt a pünkösdi királynő.

Ahova akartunk menni, annál a háznál megálltunk
a kapu előtt, körbeálltunk, a leány akinek a fején
koszoru volt, beállt, a körbe, és körbejárt, közben
énekeltek.

Ez a pünkösöd első napján volt.

Dal:

Ma vagyon ma vagyon piros pünkösöd napja,
Holnap lesz holnap lesz a második napja,
Elhozta az Isten piros pünkösöd napját,

Hogy miis meghordezzuk ezt a kis királyi lánykát,
 Nem anyától születéél, rózsafán fermettél,
 Hajnalban születtéél.

Amikor vége volt a játéknak, mindegyik lány fejére
 tette a koszorut, ami a pünkösdi királynő fején volt,

Pünkösdi másnapján:

Középkori történettel hozzák kapcsolatba, történetesen
 egy török basával.

A török basát a monda szerint elfogták és váltságdi-
 jért engedték el. Amikor átment a határon, megátkozta
 a magyarokat, Ide ehhez a jelentethez, amely a pünkösdi
 két napja között játszódik, színpadon, egy török-basa
 öltözék és két középkori katona öltözéke kell.

~~DEI~~ A basát me kötözve vezeti a két katona, és amikor
 a határra érnek, kezét feloldozzák, ~~XXXXXXXX~~ az egyik
 katona mondja szabad vagy basa, a basa megindul átme-
 gy a htáron, megfordul, két kezét felemeli, és azt mond-
 ja, verné Isten Magyarországot, minden pünkösdi záporá-
 val, Szentgyörgy harmatával.

Másnapján is ugyanugy, mint első napján felálltak az
 uca két oldalán ,és ugy mentek házról-házra, csak azzal
 a különbséggel, hogy az egyik oldalon a pünkösdi király-
 nő haladt fején koszorúval, a másik sorban a pünkösdi

király~~ya~~ sárga csizmában, bő gatyában, bokros ujjú ingben, puruszlikban, fekete kalapban, nyakán fekete kendővel haladt, kezében egy két méteres bot volt, aminek a végére pünkösdi rózsából hatalmas csokor volt kötve.

A pünkösdi királynő karján kosárral ment a sorban, és amikor egy kapu elé értek, megálltak, körbeálltak a basalegény a kör közepére állt, fejét a virágcsokorba hajtva, ami a botra volt kötve, s a körben állók énekelték,

E pünkösdi rózsa, kihajlik az utra,
Jaj nincs aki felszeggye, ezt a pirosrózsát,
Gyere te kis lányka,
tűzzed, bokrétába,
Ennek a legénynek,
Csárdás kalapjába.

A szegény törökbasa csak-csak buslakodik,

azt énekli:

Akkor megyek katonának,
Amikor a lányokat sorozzák,
Gyölcs az ingem, gyölcs a gatyám,
Ropogós a sárga csizmám,

mindenki::

Elhozta az Isten piros pünkösdi napját,
Ej mi is meghordozzuk ezt a szegény törökbasát.

A paraszti ember életében szórakozásra általában ~~vasár-~~nap jutott idő, vasárnap délután a réten **gyültek** össze, fiatalok, középkorúak, de még az idősebbek is. An **egy-**szerűen általuk kitalált, kialakított játékokat játszo-
ták, saját maguk gondoskodtak szórakozásukról. De vettek kölcsön egyik, vagy másik faluból is, nekik tetsző népi játékokat. Így történhetett az, hogy egyik másik népi játék az egész ország területén ismeretessé vált, szö-
vegváltozással ugyan, de ugyanazt modnják, mint az erede-
ti.

Vagy éppen a játék mozzanatait változtatták meg. Példa erre a "Kivirágzott a diófa" című játék, pl. az egyik vál-
tozata:

egymás kezét fogva, kezüket afejük felett tartva, körbefor-
dulva átbujtak alatta, közben énekelték a dalt.

A legszebb változata ennek a játéknak a kígyózó sor, a felállított 4 férfi között kígyózva elhaladnak és énekel-
nek egymás kezét fogva.

Dal:

Kivirágzott a diófa,
Nagyot vetett az árnyéka,
Alatta van János dinnye e,
János dinnye, rézmelence,
Széles menta, szép katona,
Mikor ezt a lányok fűjják,
A legények a táncot járják,
Járjad járjad szép katona,

Had dobogjon ez az utca,
 Van kökény fa , van is rajta,
 Van szeretőm, de nincs haszna,
 Én szeretem ő is szeret,
 Jaj de gyalázatos élet.

Amikor a kigyózó sor eleje káhaladt a felállított
 4 férfi között, a férfiak hátoldalán visszafele
 újból kezdték a sort és mindaddig mennek tovább,
 amíg a játékot abba nem hagyják.

5.β Szakáll Katalin

Lecsapós

A lecsapó középen állt egy jókora suhánkkal,
 a játékosok körbeálltak, egymás előtt kettesével.
 A lecsapó lecsapott a földre, ennél a játéknál há-
 romnak kellett állnia egy sorban, és az elé a pár
 elé ütött le a földre, ahol hárman álltak, a legutol-
 sónak körbe kellett futnia és az elé a pár elé kel-
 lett beállni a kör közepén belül, ahonnét elindult, úgy
 hogy a lecsapó meg ne tudja fogni.

És ha betudott állni a pár elé, ahonnét elindult, at-
 tól kezdve a játékos a lecsapás után az folytatta a
 játékot, aki hátrább szorult, tehát a második.

A lecsapó mindig az elé a pár elé csapott le, ahol hárman álltak és ott is maradt. És legtöbbször meg is fogta a körbefutót, ha megfogta a futót, mindaddig az futott körbe, amíg be nem tudott állni a pár elé, úgy, hogy a lecsapó meg ne fogja.

5./ Szakáll Katalin:

Cikózás

Körbeálltak, kettő a körön kívül szaladt körbe, a hátul futó ütötte az első hátát, hogy sokat ne kapjon a hátára, az előtte lévő futó futás közben egyet kifordított a sorból, ő meg beállt a helyére. Akit kifordított a körből, annak kellett tovább futni és így tovább folytatták a játékot.

K

1./ Mitnyek Mihályné:

Aláfolyik a Tisza

Aláfolyik a Tisza,

Nem folyik az vissza,

Az én kedves galambomat nem hozza az vissza,

Drága viholám, csokolom a szád,

Százezerszer egymás után.

Körbeálltak, egy a kör közepén állt, akik a kört képezték karjaikat összefűzve táncoltak.

A körbenállókamikor a dala a drága viholámhoz értek, egyik körbenálló rámutatott valamelyikre, az belépett a körbe, egyet pördültek, az előbbi körbenálló kilépett a körből a kört képezők közül, utána az új körbenálló választott párt.

6./ Pauska Mihályné

Három fűke fehér szőlő, három fekete,
Dicsértessék az Urjézus drága szent neve,
Uram Jézus segély meg, ezt a kis bort igyuk meg,
Igyuk, igyuk, ~~igyuk~~ meg.
Jóska bácsi iszik most,
Annak örvendezzünk most,
Le, le, le, le, vele,
le, le le, le, vele.
Váljon egészségére,
Kedves egészségére.

Körbenállós lakodalmi iszogatós játék. Akik a kört képezték, azoknak mindegyik kezébe egy poharat adta, egy a kör közepén állt, régen kobak volt a kezébe, majd később üvegből, teleöntötte a poharakat, és mindegyiknek elénekelték ezt a dalt keresztnevét beleszöve, és aki- nek énekelték, meg kellett a pohárból inni a bort.

Aki töltött, az nem ihatot, mindaddig amíg a körben a dalt el nem énekelték, és ha maradt az üvegben, azt ihatta meg.

Amikor már mindenkinek töltött és a maradék bort kiöntötte magának, akkor azt mondta, hogy Ypszilon, ezt a kicsit megiszom.

Ennél a játéknál könnyen be lehetett rugni, mert ha mándegyik végig akarta játszani a töltögető szerepét, 8-10 liter bor vagy még ennél több is elfogyott a létszámtól függően.

Bohaszék

Széket tesznek a szoba közepére, egy leány vagy asszony vagy férfi ráült, volt neki egy társa, az a kezébe egy kendőt, tartott, aminek a végére gomb volt kötve. A szoba közepére tett széket mondták bolhaszéknak, amelyen a bolhaszéken ülő foglalt helyet.

Ez megmondta társának nevét annak, akitől csókot akart kapni. A társa megkereste az illető személyt, a kendővel ráütött a hátára, az illető személynek oda kellett menni a bolhaszékhez és meg kellett csókolni a rajta ülőt, utána ő foglalta el a széket, és így ment tovább a játék,

A töltögetős és a bolhaszék lakodalmijátékok voltak, lakodalmakban éjfél után játszották.

Apacsolás

Kumó, kunyónak is mondták. A hunyó vagy kunyó szemét bekötötték, zsebkendővel vagy fejkendővel fához, vagy falhoz állították, a többi játékos elbujt. Amikor már mindenki elbujt, egyikük elküldte magát, szabad az apacs.

A hunyónak számolni ké kellett 50-60-ig, utána levette szeméről a kötést, és elindult a játékos társa keresésére, ha valamelyiket megtalálta, vissza kellett futnia arra a helyre, ahonnét elindult és 3-szor el kellett kiáltani, apacs a Szabó Sári, és akkor akit nevére kiáltott, az lett az apacs. S így tovább kezdték a játékot előlről addig, amíg meg nem unják.

Ugy is játszották, ha az apacs rátalált valakire a játékosok közül, és a játékos gyorsabb volt az apacsnál, és őért az apacs kiindulási helyére, és ő kiáltotta az apacs nevét, akkor az apacsnak kellett újból kúnni.

Az apacsnak vagy az apacs ellenében azon a helyen, ahol az apacs kúnt, tenyerükkel háromszor paskolni ütögetni kellett fát vagy falat, tulajdonképpen ez jelentette az apacsolást.

Nagyobb fiúk lányok játszották, szűrükbe, szalma-
széna kazlakba bujtak el vagy a szénás padlásra.